

שבת (לג:-לד.)

ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום? דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתיב יהודה בן גרים גבייהו. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות... איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. והווי משלחי מנייהו, והווי יתבי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו. איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה? נפקו.

חזו אינשי דקא כרבי זרעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם! הדור אזול. איתבי תריסר ירחי שתא. אמרי: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות. אמרו ליה: הני למה לך? - אמר להו: לכבוד שבת. - ותיסגי לך בחד? - חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. - אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! יתיב דעתייהו...

אמר: הואיל ואיתרחיש ניסא - איזיל אתקין מילתא, דכתיב (בראשית לג) ויבא יעקב שלם ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו (בראשית לג) ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם. אמר: איכא מילתא דבעי לתקוני? - אמרו ליה: איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי...

ברכות (נז.)

כפלח הרמון רקתך. מאי רקתך - אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון.

<p>אמר: הואיל ואיתרחיש ניסא - איזיל אתקין מילתא, דכתיב (בראשית לג) ויבא יעקב שלם ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו (בראשית לג) ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם. אמר: איכא מילתא דבעי לתקוני? - אמרו ליה: איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי...</p>	<p>פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות... איתרחיש ניסא</p>
--	---

שו"ת הרא"ש כלל טו סימן ח

כל ת"ח שתורתו אומנותו, ועושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, והוגה בתורה תמיד ואינו מבטלה להתעסק בדברים בטלים, אך לחזור אחרי פרנסתו, כי זו היא חובתו. כי יפה ת"ת עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון. ובכל עת לבו על גרסתו, ובגמר מלאכתו חוזר מיד לבית מדרשו, והוא נאה דורש ונאה מקיים, ולא סאני שומעניה, הוא בכלל רבנן, כי הכניס צוארו בעול, זה תורה, ואין להטיל עליו עול משא מלך ושרים. כההיא דב"ב (פ"ק דף ח): רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן, אמר ליה רב נחמן בר רב יצחק: עבר מר אדאורייתא אדנביאי ואדכתובי. אדאורייתא, דכתיב: אף חובב עמים כל קדושי בידך וגו'; אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, אפי' בשעה שאתה חובב עמים, כל קדושי בידך. והם תכו לרגליך ישא מדברותיך, תני רב יוסף: אלו ת"ח, שמכתתין רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה לישא וליתן בדבורו של מקום. אדנביאי, דכתיב: גם כי יתנו בגוים, עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים; אמר עולא: כל הפסוק הזה בל' ארמי נאמר: אם כולם יתנו בגוים, עתה אקבצם, ואם מעט, ויחלו ממשא מלך ושרים. אדכתובי, דכתיב: מנדה בלו והלך, לא שליט למרמא עליהם; ואמר רב יהודה: מנדה, זו מנת המלך, בלו, זה כסף גולגלתא, והלך, זו ארנונא. ותו גרסינן התם /ב"ב, ח/: ההוא דמי כלילא דשדו אטברי*ה, אתו לקמיה דרבי,

אמרו: ניתבו רבנן בהדן, אמר להו: לא, ערוקינן, ערוקו, ערוק פלגא, שדויה אפלגא. אתו לקמיה דרבי, אמרו: ניתבו רבנן בהדן, א"ל: לאו, ערוקינן, ערוקו, ערוק כולהו. פש ההוא כובס, שדויה אכובס, ערק ההוא כובס, בטל כלילא; אמר רבי: ראיתם שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ. ורואה אני בדורות הללו לדון ק"ו; שהרי בימי חכמי הגמרא, שהיו נמצאים תלמידי חכמים לאלפים, אעפ"כ היו פטורין מכל מיני עולין ומסין וארנוניות, כל שכן בדורות הללו, שאינם נמצאים אחד מעיר וב' ממשפחה, שיש לפוטרו מכל מיני עולין

ושוב הראו לי תשובת שאלה לרבי מאיר הלוי ז"ל. וזה לשונו: מהודענא ליה למר על מאי דכתבנא ליה, הא כתבנא משום דאיכא אינשי במאתין דבעו למגבא מינאי מסין ותשחורות וארנוניות, ולסיועי לציבורא בכל הנהו מילי דמשתעבדי אינהו. וטענתיהו: כיון דאנא יזפי בגו ביתאי ברבית, אע"ג דלא נפיקנא בשוקא, הריני כשאר בני מתא דלא ילפי אורייתא. ואנא אמינא להו: הואיל ותורתא אומנותי, בכל יומא קאימנא בבי מדרשא ולא נפיקנא לברא, פטירנא מכל הני עניני. דמאי דיזיפנא ברבית, כדי שלא אצטרך לבריות הוא, וכיון דמכולי יומא לא בטילנא אפי' שעתא חדא, תורתא אומנותי הוא, ופטירנא. ואחיותי להו עובדא דרב נחמן דפ"ק דב"ב (שם /ח/), דאמר: עבר אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי, ומאי דכתב הרב נ' מייגש משמיה דרביה, ומה שכתב הרמב"ם ז"ל וכל הגאונים בההוא עובדא. ואכתי לא אתקרא דעתאי עד דחזינא כתבא דמרי, ומשום הכי מפייסנא ליה למר דליהדר לי לאלתר בסגיות חכמיה, ושלומך יפרה.

וזהו תשובת הרב רבי מאיר ז"ל. הכין חזינא, דהאי טענה דהני עוררין, דמעוררין אמאן דהוי תורתא אומנות, ולא בטיל מדברי תורה אלא פורתא לכדי חייו, ובעו לחיוביה במיני מסין ותשחורות ופסי העיר, לית בהו ממשא. דאטו כלהו עובדי ושמעתתא דאיתמר בההוא ענינא למפטר רבנן מכרגא, כגון דמי כלילא ומאן דדמי להו, במאן אתמרו: במלך שאינו צריך לכולם אתמרו, או במחזורי על הפתחים אתמרו, או במלאכי השרת שאינן אוכלין ושותין, אלא לבני אדם שאוכלין ושותין וצריכין לכל צרכי הגוף! ובהדיא אומר (ב"ב קי): לעולם יעבוד אדם עבודה שהיא זרה ממנו ואל יצטרך לבריות; וכתבי: יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך; וזהו היא מדה טובה שבמדות. ותנן (אבות פ"ב): יפה ת"ת עם דרך ארץ; ותנן (שם פ"ג): אם אין קומח אין תורה. ואמרינן נמי (ברכות לה): ראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, אלו ואלו נתקיימו בידן. ומכל הני שמעינן, דכי פטרינהו רבנן בגמרא לרבנן דעסקי באורייתא, לאו אדעתא דלא טרחי במזוניהו ופרנסתם ופרנסת אנשי ביתם פטרינהו, אלא כל היכא דמקיימי מצות: והגית בו יומם וליילה, כפי כחן וכפי יכלתן, ולא בטלו לדברי תורה אלא לדברי מצוה, כדי מזונתם ופרנסת אנשי ביתם, בכלל רבנן נינהו, דפטירי מכל הנך מילי דאמרו. והוא דלא סאנו שומעניה ולא מזולזלי במצות, דאם כן, לאו מכלל רבנן נינהו; וכל שכן דלא שייך למכתב בהו: כל קדושיו בידך, ולא למימר בהו: רבנן לא צריכי נטירותא; עכ"ל. וכן כתוב בב"ב, וז"ל: נקטינן השתא, מהאי מעשה דדמי כלילא ומרב יהודה ומדרב נחמן בר יצחק ומדריש לקיש ורבי יוחנן, שכל מיני מסין וארנוניות ותשחורות, בין קבועין בין שאין קבועין, אין תלמידי חכמים חייבין לסייע בהם את הצבור כלל. דהא מנדה בלו והלך, כלהו קבועין נינהו, ואמרינן בהדיא דלא מחייבי רבנן בגויהו; ודמי כלילא מס שאינו קבוע הוא, ולא חייבינהו רבי לרבנן בגויה. ואפי' המס הקצוב על כל איש ואיש בפני עצמו, הצבור חייבין לפרוע משלהם כדי המס הקצוב על תלמידי חכמים, כדי לפטרן. דהא כרגא, דהיא כסף גולגלתא, אקרקה גברא מונח, כדאמרינן בכמה דוכתי, ואמרי דרבנן פטירי; ואי לא משלמי צבור עליהו מדידהו, היכי יכולים למפטרניהו מבי גנזא דמלכא? אלא ש"מ = ש"מ = ש"מ = דמחייבי צבורא למפרע עליהו ממזונא דנפשיהו לבי גנזא דמלכא. ואפילו היו עשירין שבישראל, הצבור חייבין לפרוע בעבורם; שלא מפני עניות נפטרו, אלא מפני תורתן. וכן כל מיני מסים שהציבור מטילין, לבנין החומה ולהגפת הדלתות ושאר שמירת העיר, אין ת"ח חייבין בהם כל עיקר. מיהו, ה"מ בת"ח העוסקין בתורה כפי יכולת כל אחד ואחד, ומקיימי מצות והגית בו יומם וליילה כפי כחן. כדרשינן קרא: אלו ת"ח שמכתתין רגליהם מעיר לעיר לישא וליתן בדבורו של מקום, וכדילפינן נמי מקרא דגם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים. אבל תלמידי חכמים שאין עוסקין בתורה תדיר לפי כחן, ולא דיין לעשות במלאכתן כדי למצוא פרנסתן ופרנסת אנשי ביתם, אלא שהם יגיעים להעשיר ומבטלין התורה כדי לקבץ ממון הרבה, הרי אלו חייבין בכל חיובי הצבור.

וכן תלמידי חכמים המזולזלין במצות ואין יראת שמים על פניהם, הרי אלו כקלים שבציבור. ולא אמר הכתוב אלא: כל קדושיו, והן שאין פורענות באה לעולם בשבילם, יצאו אלו שמחללין שם שמים; ועל כיוצא בהם נאמר: לכן בגללכם ציון שדה תחרש. והנה זאת הקרטה, אשר הנכבד המשכיל רבי יעקב יצ"ו ברבי יצחק אלפסי ז"ל, הדר במדינת קרטובה, שהוא אדם כשר וירא שמים וקובע מדרש לתלמוד תורה בכל יום, לומד ומלמד ואינו בטל מתלמוד תורה אלא לדבר מצוה, הבאת שלום וגמילות חסדים ולשפוט אמת ושלוש על דרך הדין, או על פשרה, או לבקשת מחייתו ובפרנסת אנשי ביתו, ובזולת אלו העסקים הוגה בתורתו תמיד. לכן נראה לנו מקו הדין, לפי דברי רבותינו, שהוא פטור ועטיר מכל עולי עוללי ועבורי, מסין וארנוניות ותשחורת מלך ושרים. ולא יגבו ממנו, לא במקום שהוא דר ולא במקומות אחרים, מן היום והלאה, לא ממס שנתחייבו כבר ולא ממס שיתחייבו מעתה והלאה. ועל הבא להכריחו בגזרה ועישוי, ע"י ישראל, או על ידי כותים, לפרוע מס, אין דעת חכמים נוחה הימנו. ואם לא יחושו על דברי הרשות, בידו לחבטן ע"י הכותים, לומר: עשה מה שישאל אומרים לך. וכל המסייע ומחזיק בידו על ככה, הרי זה מכבד את התורה, ועליו נאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה וגו'. אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל; דוד הכהן ברבי משה הכהן ז"ל.